

bów zagospodarowania tych nieużytków może być ich wypasanie właśnie owcami. Tymczasem w ostatnich kilkunastu latach pogłowie owiec zmniejszyło się wielokrotnie, osiągając poziom nieco ponad 300 tys. sztuk. Łza w oku się kręci, gdy się pomyśli, że jeszcze niedawno liczba owiec w Polsce sięgała 5 mln sztuk.

Biorąc pod uwagę zalety chowu owiec oraz możliwości ich wykorzystania do kształtowania środowiska i pielęgnowania krajobrazu, należy postawić pytanie, dlaczego polskie pogłowie owiec jest tak małe. Na pewno nie jest ono wystarczające do zagospodarowania istniejących użytków zielonych oraz powierzchni odłogów i nieużytków, których liczba z roku na rok się zwiększa. Specjaliści, zarówno z zakresu owczarstwa jak i ochrony środowiska, za rzadko uświadamiają społeczeństwu dość oczywisty fakt, że od dawna owce mają swój znaczący udział w pielęgnowaniu i kształtowaniu środowiska. Tę ważną rolę owce pełnią niejako przy okazji ich chowu, nastawionego na realizację doraźnych celów produkcyjnych i ekonomicznych. Utrzymujący owce koncentrują swoje zainteresowania i uwagę głównie na pozyskiwaniu takich produktów, jak mięso i mleko, gdyż one obecnie decydują o opłacalności produkcji owczarskiej. Zapomina się często o innych, może mniej wymiernych, korzyściach, ale jakże istotnych ze wzglę-

dów ekologicznych i społecznych. Świadczy o tym chociażby fakt, że problematyka dotycząca pielęgnowania środowiska i krajobrazu za pomocą owiec była przez szereg lat nieobecna w polskich podręcznikach i skryptach z zakresu chowu i hodowli owiec. Dopiero w ostatnim czasie problem ten jest poruszany na łamach czasopism fachowych i staje się tematyką różnych konferencji naukowych oraz spotkań organizowanych przez owczarzy, z udziałem botaników, ekologów, leśników i myśliwych. Przykładem udanego i wielce pożytecznego działania w tym kierunku są organizowane od wielu lat przez pracowników Katedry Hodowli Owiec i Kóz AR w Krakowie na czele z prof. Edwardem Wierzchosiem, Zimowe Szkoły Owczarskie, odbywające się tradycyjnie w Zakopanem. Integrują one nie tylko owczarzy, ale także tych wszystkich, którym leży na sercu dobro owczarstwa i środowiska.

Literatura: 1. Drożdż A., 2004 – Koncepcja zrównoważonego rozwoju owczarstwa górskiego. W opracowaniu pt. „Miejsce wypasu i gospodarki owczarskiej w koncepcji rozwoju zrównoważonego”, Instytut Botaniki PAN, Kraków. 2. Mroczkowski S., 1982 – Owczarstwo 2, 20-21. 3. Mroczkowski S., 1983 – Owczarstwo 6, 19-20. 4. Mroczkowski S., 1998 – Promocje Pomorskie 5, 28-29. 5. Niżnikowski R., 2003 – Przegląd Hodowlany 4, 4-9.

Owce w pielęgnacji krajobrazu oraz różne źródła wsparcia dla właścicieli stad na przykładzie Francji, Holandii i Hiszpanii

Ewa Kuźnicka, Agnieszka Kucharska

SGGW

W wielu regionach Europy już dawno zauważono i doceniono pozytywną rolę, jaką wypas owiec odgrywa w utrzymaniu bioróżnorodności oraz kształtowaniu krajobrazu. Jest on jednak związany z ekstensywną gospodarką na obszarach górskich – trudnych do uprawy i oddalonych od rynków zbytu. Mając na celu ochronę cennych ekosystemów i zachowanie naturalnych siedlisk poprzez niskonakładową, nieopłacalną ekonomicznie gospodarkę rolną należy zapewnić właścicielom stad dochody na zadowalającym poziomie.

Sposoby poprawy opłacalności ekstensywnej produkcji owczarskiej, tak ważnej dla obszarów przyrodniczo cennych, przedstawiono na przykładzie trzech krajów europejskich.

We Francji, na równinie La Crau, 160 hodowców utrzymuje 110 tys. owiec, w stadach liczących średnio 700 sztuk [5]. Hodowla i chów owiec na tym terenie oparte są na sezonowych przepędach zwierząt z nizin na górskie pastwiska letnie. Ze względu na olbrzymie znaczenie takiego tradycyjnego wypasu dla różnorodności biologicznej tego obszaru, zastosowano wielopłaszczyznowe formy wsparcia dla związanych z pasterstwem hodowców owiec. W ramach dopłat pochodzących z Unii Europejskiej jest to tzw. Sheep Compensation Premium – w wysokości 21 euro/szt., oraz Rural Areas Premium – w wysokości 6,75 euro/szt. Ta druga forma wsparcia zarezerwowana jest dla terenów o trudnych warunkach gospodarowania (Less Favoured Areas). Dotyczy ona owczarzy, którzy przez minimum 90 dni w roku wypasają co najmniej 90% swoich stad na pastwiskach górskich [1]. Dodatkową pomocą finansową jest premia (Prime Herbagere Agri-Environnementale), wynosząca 60-63,55 euro, za utrzymanie ekstensywnego systemu chowu.

Także władze lokalne, poprzez różnorodne programy, włączyły się w dofinansowanie hodowli owiec na terenie La Crau. W ramach 2 programów rolno-środowiskowych – „Crau Seche” i „Crau Humide”, można było otrzymać premie sięgające 60-76 euro/ha. Inne inicjatywy regionalne dostępne dla rolników z tego terenu, to „Foin de Crau” związane z pozyskiwaniem siana (167,7 euro/ha) oraz program „Alpilles”, do-

tyczący ochrony przeciwpożarowej w lasach, pozwalający uzyskać dopłatę wielkości 60,98 euro/ha [1].

Innym pozytywnym przykładem wspierania właścicieli stad owczych może być program wypasu owiec w południowej Holandii, przedstawiony przez Van Beeka [4]. Został on wprowadzony przez władze lokalne wspólnie z organizacją ochrony przyrody. Sześciu wykwalifikowanych pasterzy prowadziło wypas 1800 owiec w siedmiu stadach zachowawczej rasy kempisch heideschaap oraz jej mieszańców. Pomoc przy nadzorze stada zapewniało 12 owczarków border collies. Teren wypasu stanowiły wrzosowiska, groble, brzegi rzek oraz miejskie parki ekologiczne o łącznej powierzchni 630 ha, rozmieszczone na przestrzeni ponad 7500 km². Główne założenie programu polegało na tym, iż utrzymanie owiec na tych

Tabela
Nakłady oraz przychody właścicieli stad owczych w południowej Holandii [4]

Przychody	Euro	Udział w przychodach (%)
Produkcja mięsa	100 000	25
Dopłata do maciorki	34 000	9
Dotacja do rasy zachowawczej	8000	2
Kontrakt na wypas	258 000	65
Razem	400 000	100
Koszty		
		Udział w kosztach (%)
Płace (6 pasterzy)	179 000	58
Administracja	24 000	8
Utrzymanie owiec zimą	13 000	4
Owce	48 000	16
Transport	35 000	11
Oplaty bankowe	10 000	3
Razem	309 000	100

terenach nie może być celem samym w sobie, lecz wypas ma być narzędziem w ochronie środowiska.

W okresie żywienia letniego, który trwał osiem miesięcy (od kwietnia do listopada), właściciele gruntów płacili pasterzom 210 euro dziennie za wypas 250 owiec na ich terenie. W soboty i niedziele zwierzęta znajdowały się w ogrodzeniach i nie wychodziły na pastwisko. Zimą (od grudnia do marca) przychody właścicieli stad pochodziły z produkcji jagniąt rzeźnych oraz dotacji do maciorek. Przychody oraz koszty poniesione przez właścicieli stad przedstawiono w tabeli. Roczna pensja pasterza wynosiła 24 000 euro, było to wynagrodzenie za 37-godzinny tydzień pracy i 25 dni urlopu.

Przy wdrażaniu planu wypasu ważne było uwzględnienie: ochrony przyrody, planowania długoterminowego oraz szczegółowych planów dotyczących poszczególnych lat.

Jak wynika z przytoczonego przykładu, nowoczesny wypas powinien się opierać na pracy kontraktowej.

W Hiszpanii unikalny obszar o rolno-leśno-pastwiskowym ekstensywnym systemie produkcji, tzw. dehesa, obejmuje 2,5 mln ha [2]. Na tym terenie utrzymywane jest około 29% (ponad 5 mln) pogłowia hiszpańskich owiec, z czego 4,7% jest dojonych. Produkcja jagniąt rzeźnych, sprzedawanych po osiągnięciu masy ciała 23-25 kg, oparta jest na rasach: merino, churra i merino „entrefina”. Są one utrzymywane w stadach liczących 250-800 matek, a obsada na 1 hektar wynosi 1,9 szt. Liczba jagniąt odchowanych od matki waha się od 0,86 do 1,25. W celu poprawienia użytkowości mięsnej maciorki są krzyżowane z rasą ile de france i innymi rasami mięsnymi. W rejonie tym z 1 hektara uzyskuje się 36 kg żywca, z czego 89% pochodzi z produkcji owczarskiej. Produkcja wełny wynosi 2,5 kg/ha, zaś zbóż i oliwek – 157 kg/ha. Około 52% dochodów w produkcji rolniczej na terenie dehesy uzyskano z subsydiów, z czego aż 64% to dopłaty do produkcji owczarskiej. Przykład ten dowodzi, że bez dopłat produkcja owczarska nie byłaby opłacalna, a więc ekonomicznie uzasadniona [2]. Jednym ze źródeł podtrzymywania ekstensywnej gospodarki na terenie dehesy jest Andalucia Dehesa Conservation Scheme, realizowany w ramach hiszpańskiego programu rolno-środowiskowego. Dzięki temu programowi, oprócz dopłaty bazowej równej 120 euro, można otrzymać różnego rodzaju dopłaty komplementarne w wysokości 30-150 euro [3].

Na przykładzie Hiszpanii i Francji, które od lat korzystają z dopłat widać, że zachowanie cennych przyrodniczo i kulturowo obszarów poprzez zmniejszenie intensyfikacji produkcji jest możliwe tylko przy wsparciu finansowym ze strony Unii Europejskiej. Wyniki ekonomiczne uzyskane w Holandii wskazują na fakt, że praca współczesnego pasterza, wytwórcy „ekologicznej wartości dodanej”, powinna być pracą kontraktową, zaś wypas może być nie celem, lecz narzędziem do kształtowania środowiska naturalnego i ochrony przyrody.

Literatura: 1. Fabre P., Wolff A., 2002 – Support received by the sheep breeders of the Crau. Policy Background. Pastoral Project – QLRT-2000-00559. W: The agricultural, ecological and socio-economic importance of high value pastoralism in Europe. Workshop 4, La Crau, France. PASTORAL, SAC, CEEP. 2. Garcia-Trujillo R., Mata C., 2000 – The Dehesa: an extensive livestock system in the Iberian Peninsula. Network for Animal Health and Welfare in Organic Agriculture, Cordoba, 8-11. 3. Peco B., Onate J., Requena S., 2000 – Dehesa grasslands: natural values, threats and agrienvironmental measures in Spain. W: Recognising European pastoral farming systems and understanding their ecology: a necessity for appropriate conservation and rural development policies. Proceedings of the Seventh European Forum on Nature Conservation and Pastoralism, 17-21 June 2000 Ennistymon, County Clare, Ireland EFNCP Occasional Publication 23, 37-43. 4. Van Beek G., 2002 – Pastoral grazing with sheep in south of the Netherlands. W: The agricultural, ecological and socio-economic importance of high value pastoralism in Europe. Workshop 4, La Crau, France. PASTORAL, SAC, CEEP. 5. Wolff A., Fabre P., 2002 – La Crau: importance for conservation and description of its pastoral system. W: The agricultural, ecological and socio-economic importance of high value pastoralism in Europe. 4 Pastoral Workshop, La Crau, France. PASTORAL, SAC, CEEP.